

Рис.3. Ідеальна модель трикутника Карпмана

Віктимність, особливо у яскраво вираженому вигляді – це психічне відхилення яке слід корегувати та долати, починаючи з усунення причини. Саме це і буде предметом наших подальших наукових пошуків.

Література:

1. Головкін Б. М. Віктимна поведінка жертв злочинів. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 124–135.
2. Гура С. О. Психологічні особливості віктимної поведінки молодих людей. *Збірник наукових праць. Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. № 7. С. 78–84.
3. Туляков В. А. Віктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми). Одеса : Юрид. лит., 2000. 336 с.

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ТРУДОВОЇ ПЕДАГОГІКИ АНТОНА МАКАРЕНКА ЧИ ГЛУХИЙ КУТ ОСВІТИ НЕРОБСТВА ?

Моргун В. Ф.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
v.f.morgun@gmail.com*

Доля народного трудового виховання молоді, яке було взяте на озброєння видатним українським педагогом, соціальним психологом і письменником зі світовим ім'ям Антоном Макаренком, в СРСР була безрадісною. Акмеологічна вершина трудової педагогіки – Харківська дитяча трудова комуна ФЕД, із виробництвом фотоапаратів на експорт, закінчилася перемогою виробництва над вихованням, звільненням Макаренка, а невдовзі позбулися й дітей. Про це свідчить і сумний жарт педагога, що короткозоре керівництво так і не збагнуло, адже головним у комуні повинно бути не виробництво заради виробництва, а трудове виховання дітей.

Перемогу педагогіки неробства ледь не затвердила остання Конституція СРСР (7.10.1977), проєкт якої був винесений на всенародне обговорення і містив дві заборони на працю дітей – політичну (не можна експлуатувати дітей) та медичну (бо праця шкідлива для їх здоров'я). Але публікація в газеті «Правда» відомого педагога, директора Гадяцької середньої школи-інтернату Героя Соціалістичної Праці М. К. Андрієвського (за підтримки тодішніх

очільника області Ф. Т. Моргуна, ректора ПДПУ І. А. Зязюна і автора), що обгрунтувала працю як потужний чинник виховання молоді, врятувала ситуацію. Стаття 25 про освіту була прийнята Верховною Радою СРСР у трудовій редакції: «В СРСР ...єдина система народної освіти, що забезпечує загальноосвітню та професійну підготовку громадян, ...служить...вихованню, духовному та фізичному розвитку молоді, готує її до праці та громадської діяльності».

У Законі України «Про освіту» (2016) записано: «Метою повної загальної середньої шкільної освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до *самовдосконалення і навчання впродовж життя*, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності».

Але на фоні таких правильних настанов справа трудового виховання школярів залишає бажати на краще: від занепаду уроків праці (на яких немає праці), відсутності виробничої педагогіки Макаренка в наших школах до деградації системи СПТУ. Нагадаємо, для порівняння, що Макаренко видавав своїм випускникам 4-ри документи: 1) *атестат / свідоцтво про освіту* (зокрема, і професійну); 2) *посвідчення про кваліфікацію*; 3) *трудова книжка* (про стаж роботи!); 4) *ощадна книжка* (зі стартовим капіталом на порозі дорослого життя!).

У сучасних ЗВО склалася також парадоксальна ситуація: менеджмент трудової діяльності віддано на повну самодіяльність здобувачів вищої освіти. Навіть ті, хто працюють, дуже часто працюють де завгодно, тільки не за фахом.

Завдання 1. Які ж види і форми праці слід запропонувати студентам, аби наблизити їх підготовку до трудової (народної) педагогіки Макаренка? Звичайно, із залученням кращих кваліфікованих спеціалістів і наставників (як у Макаренка!).

1. *Обслуговуюча праця.* Абітурієнтів і студентів на канікулах слід залучати до ремонту та догляду (аудиторій, меблів, газонів, дерев тощо) університету.

2. *Будівельні роботи.* Кудись зникли студентські будівельні (реставраційні, сільськогосподарські тощо) загони, які колись масово працювали при навчальних закладах, на об'єктах області, інших регіонів держави, за обміном в інтерзагонах в Україні та за кордоном. Перший рядок у трудовій книжці автора – 2 місяці будівельного стажу – був записаний ще на студентській лаві. Гумор полягав у тому, що трудові книжки видала не з ініціативи професійної освіти, а на вимогу... прикордонників, які примусили ЗВО видати студентам ці книжки, аби отримати дозвіл працювати на Сахаліні.

3. *Репетиторські послуги.* Кращих за успішністю студентів слід залучати для надання репетиторських, консультаційних послуг (із дисциплін, де є попит).

4. *Професійні трудові послуги, які тісно пов'язані з фахом.*

Майбутні *біологи* могли би залучатися до роботи у ботанічному саду (проводити екскурсії, вирощувати квіти, розсаду) та земельних ділянках університету. Майбутні *вихователі дошкільних закладів і вчителі початкових класів* – до керівництва дитячими гуртками. *Дизайнери* – виконувати замовлення для покращення приміщень, довілля. Майбутні *історики і географи* могли би брати участь у археологічних розкопках, проводити екскурсії по університету, по місту, по області (зокрема, іноземними мовами). *Метематики та інформатики* – залучатися до обрахунків кількісних результатів наукових робіт студентів, вести курси комп'ютерної грамотності. Майбутні *музиканти* – до керівництва музичними колективами, *хореографи* – хореографічними студіями, *художники* – гуртками образотворчого мистецтва тощо. Майбутні *психологи* – до психодіагностики, просвітницької і корекційної роботи психологічної / соціальної служби університету, ЗВО міста і шкіл. *Соціальні та корекційні педагоги* – до інклюзивного супроводу дітей із особливими потребами. *Фізики і техніки* – долучатися до виготовленні виробів у столярних і слюсарних майстернях. Майбутні вчителі *фізичної культури* можуть опанувати програми оздоровлення для різних вікових груп, керівництва дитячими спортивними секціями тощо. Майбутні *філологи і журналісти* – залучатися до набору текстів, верстки текстів, редакторської роботи, перекладу текстів, синхронного перекладу тощо.

5. *Робота за фахом та інші роботи.*

Де тільки можливо, всі ці види робіт повинні фіксуватися в трудових книжках і оплачуватися за конкурентними цінами на послуги. І тоді гасло: «Неробство і безробіття – наш виховний ідеал?!» – залишиться сумнівним жартом домакаренківської ери в педагогіці.

Завдання 2. Порятунку Курязької виховно-колонії імені А. С. Макаренка. Відповідно до наказу Міністерства юстиції України від 13 липня 2020 року № 2398/5 «Про оптимізацію діяльності установ виконання покарань», 17.03.2022 повинен був відбутися аукціон із приватизації ДУ «Курязька виховна колонія імені А. С. Макаренка» ?! Зазначимо, що колонія знаходиться в кільці окружної дороги м. Харкова (поруч із перетином із держаною автотрасою Київ – Харків) і є всесвітньо відомим об'єктом і гордістю української педагогіки.

Всесвітня слава цієї колонії зафіксована в бестселері Антона Макаренка «Педагогічна поема», що перекладений 40 іноземними мовами! Книга закінчується порятунком Курязю завдяки переводу до нього Полтавської дитячої

трудової колонії імені М. Горького. До 100-річчя від дня народження видатного педагога (13.03.1988) перед входом у колонію споруджено один із кращих музеїв А. С. Макаренка і чудовий меморіальний комплекс-пам'ятник колоністам.

На ту ювілейну дату відгукнулося і ЮНЕСКО (Париж, Франція), яке не тільки оголосило 1988 – Роком Макаренка, а й провело світовий рейтинг найвизначніших педагогів ХХ століття, серед першої четвірки яких було ім'я і

нашого земляка (Д. Дьюї, Г. Кершенштейнер, **А. Макаренко**, М. Монтесорі)! 12 років по тому, на перетині 2-го і 3-го тисячоліть, у рейтингу ЮНЕСКО Макаренко – у першій трійці кращих педагогів світу 2-го тисячоліття (Я. Коменський, Д. Дьюї, **А. Макаренко**)!

9 лютого 1968 року в Марбурзькому університеті імені Філіппа (ФРН) створена лабораторія «Макаренко-реферат» (на чолі з Г. Хіллігом), яка, завдяки дослідженням життя і спадщини видатного українця, стала всесвітньо відомим науково-дослідним центром макаренкознавства. У 1991 р. заснована і діє Міжнародна Макаренківська асоціація, яку очолювали М. Ярмаченко, І. Зязюн, Г. Хілліг, Т. Корабльова, сьогодні – Н. Січіліані де Куміс (Італія), пізніше – Українська асоціація Антона Макаренка на чолі з І. Зязюном, В. Пащенко, М. Степаненком, сьогодні – М. Гриньовою.

Якщо ми не забудькуваті, невдячні, меншоварті «хохли», а справжні патріоти України, яких шанує не тільки світ, а й ми поважаємо самих себе, то, якщо вже й оптимізувати пенітенціарну систему розпродажем за безцінь із молотка, то Курязьку колонію імені Макаренка слід виставляти на торги в останню чергу. Найкраще ж – на її базі до імені Макаренка повернути його демократичну трудову педагогіку і **зробити в Курязжі – педагогічний Ієрусалим / Мекку світової пенітенціарної системи! Силами харківських макаренкознавців, представників інших міст України створити Харківську лабораторію Макаренка**, яка б займалася вивченням його спадщини, науковими психолого-педагогічними дослідженнями з її впровадження з урахуванням сучасних умов та просвітницькою діяльністю.

Педагогічна громадськість України на чолі з президенткою Української асоціації Антона Макаренка М. В. Гриньовою підготувала звернення до Президента, Верховної Ради та Уряду України про зняття Курязької колонії Макаренка з торгів. Але віроломний напад армії РФ на Україну, поки, зняв питання з порядку денного. Враховуючи ризики зростання дитячої безпритульності внаслідок післявоєнної гуманітарної катастрофи, що спричинена звірствами рашистів, **після повернення до мирного життя, розглянути також можливість перепрофілювання колонії в Курязьку школу-пансіон імені А. С. Макаренка** (для дітей, що постраждали від війни).

Чи вдасться постаті Макаренка врятувати Курязж вдруге – «ось у чому питання»? Адже героїчні Україна, Харків, усі освітяни – заслуговують на це!

Висновки.

1. Блискучий досвід трудової народної педагогіки А. Макаренка заслуговує на його втілення не тільки під час освіти школярів, але і для професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

2. Сподіваємося на те, що спільно – народними силами, владою, міжнародною підтримкою, вдасться врятувати Курязьку виховну колонію імені А. Макаренка під Харковом після перемоги.

Література:

1. Макаренко А. С. Педагогические соч. В 8 т. М.: Педагогика, 1983-1986.
2. Моргун В. Ф. Демократія у трудових школах: від М. Неплюєва і А. Макаренка до Ф. Моргуна і О. Захаренка. *Моделі соціокультурного розвитку*

територій: перспективи та можливості у світлі історичної спадщини, сучасного та майбутнього. Зб. допов. на Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Суми, 25-27 вересня 2019 р.). Суми: СНАУ, 2019. Част. 1. С. 227-236.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ У ПІДЛІТКІВ

Морозова О.В.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
morozovaolena905@gmail.com*

Актуальність проблеми. За результатами досліджень визначено, що загалом у дітей зроста асоціальна спрямованість, вони стали більш агресивними, вразливими, швидко виходячи із стану рівноваги. Значно зроста кількість психічних захворювань, безпосередньо пов'язаних із соціальними умовами. Можна сказати, підлітки відтворюють у своєму характері всі ненормальності сучасності суспільства.

У дослідженнях встановлено, що агресія, яка найбільш притаманна підліткам, яка саме в цьому віці є формою самовираження, не дає можливості розвиватися адекватним стосункам з батьками, вчителями, однолітками (К.В. Седих, В.Ф. Моргун [4]). Основними факторами, що визначають формування агресивності у підлітковому віці є: сім'я, однолітки, те середовище, в якій перебувають підлітки, засоби масової інформації (М.Д. Белей [1], А.А. Нижник [3]). Підлітки навчаються агресивній поведінці за допомогою прямих підкріплень так само, як і шляхом спостереження агресивних дій, засвоєння норм соціальної поведінки, що пропагуються соціальними дискурсами – реалізуються в різних соціальних групах (В.А. Лавріненко [2]).

Разом з тим у психологічній літературі поки немає достатніх даних про фактори, які пов'язують агресивність з розвитком соціальних стосунків, з її впливом на розвиток комунікативних здібностей підлітків та структуру їхньої особистості. Це ускладнює отримання цілісного уявлення про особистість підлітків та її стосунки з навколишнім соціальним середовищем. У психологічній літературі недостатньо даних також про те, який вплив здійснює навчально-виховний процес у школі на формування якостей підлітків.

Мета роботи – проаналізувати особливості вербальної агресивності у підлітків.

Методика та організація дослідження. З метою емпіричного вивчення особливостей вербальної агресивності підлітків використані методика методика «Діагностика вад особистісного розвитку (ДВОР)» (за О.В. Киричуком); методика діагностики показників та форм агресії А.Басса-А. Даркі (в адаптації О.К. Осницького) та методика діагностики комунікативної агресивності (В.В. Бойко). Дослідження проведене на вибірці із 68 підлітків (36 дівчат та 32 хлопці), які навчаються у Полтавській загальноосвітній школі №25.

Результати дослідження. Встановлено, що підлітки схильні проявляти агресивність по відношенню до оточуючих (58%). Переважаючою формою агресії є вербальна (65%). Тобто, досліджувані схильні до вираження